

előremutató jelentőségük van. Somogyi Béla a Szocializmus 1912. évfolyamában polémikus élel rámutatott arra, hogy a város kétségkívül magasabb rendű alakulat, mint a falu, és a jövő útját a városiasodás jellemzi. Annál is inkább értékelendők az ilyenfajta megállapítások, mert ugyanakkor a különböző szociáldemokrata megnyilatkozásokban már szó esik az urbanizáció ártalmairól, bizonyos környezetvédelmi és egyéb problémákról is.

Ha felvetjük azt a kérdést, hogy milyen eredményekre vezetett a korabeli szociáldemokrata várospolitika, akkor ezeket az eredményeket elsősorban az említett és az említetthez hasonló, kétségkívül jövőbe mutató megnyilatkozásokban kell látnunk. Figyelembe kell vennünk ezeknek a megnyilatkozásoknak polémikus jellegét és azokat a viszonyokat, azokat a körülményeket, amelyek közepette elhangzottak. (Elég itt a légkör érzékeltetésére a koalíció kormányzatának időszakára utalni.)

A konkrét eredményeket tekintve azt kell látnunk, hogy a várospolitika területén is megmutatkozott a korabeli szociáldemokrata politikai irányvezetés általános konfliktusa. Ezt az általános konfliktust a következőkben lehetne egy mondattal röviden jellemezni: reformista velletású politika, konkrét reformok elérése nélkül. Ez önmagában is konfliktus, önmagában is zsákutca, amely valamilyen törésre vezetett volna akkor is, ha külső erők ezeknek a konfliktusoknak az előidézésében nem játszottak volna közre.

DOLMÁNYOS István:

Erényi elvtárs hozzászólásához szeretnék kapcsolódni annyiban, hogy a téma jelentőségét hangsúlyoznám. Nagy elvtársnő, mint általában, most is kevésbé bejárt és sok szempontot kínáló területre világított rá. A téma újszerűsége továbbá, hogy közbülső irányzatot vizsgál, egy liberális irányzatot. Ugy gondolom, az is érdekes; nagy ivben tekinti ezt át, nemcsak a dualizmus korszaka vonatkozásában, hanem a két világháború közti időszak tekintetében is, ami számos összevetésre ad lehetőséget.

Kiemelném a referátum, - bizonyára általunk csak kis részben ismert alaptanulmány - eredményei közül azt az eljárást, hogy a munkásmozgalommal szoros kapcsolatban vizsgál egy polgári liberális, polgári demokratikus jellegű irányzatot. Ezt az alapvető összefüggést a dualizmus vonatkozásában nem mindig hangsúlyoztuk. Gondolok itt Horváth Zoltán könyvére, illetve a művelődéstörténeti irodalmunk javarésznének ilyen irányú megállapításaira, amelynek hatása még történészeket is megérintett. A referátum ettől a szemlélet-től mentes, ezért több lényeges összefüggésre tudja felhívni figyelmünket.

Szabad legyen azonban néhány észrevételt is tenni a századelővel kapcsolatban a következő kérdésköröket illetően: a későbbi kimunkálásban jó lenne, ha a Szociáldemokrata Párt, általában a munkásmozgalom és a várospolitika, közelebbről a Demokrata Párt és a munkásmozgalom kapcsolatáról még több szó esnék, hiszen ez a kapcsolat nemcsak a közgyűlésen valósulhatott meg (ott nagyon helyesen megmutatta a referátum, hogy ez formálisan nem is jelentkezhetett). Előfordult, hogy magába a városházába nyomultak be a tüntetők, különböző pártiak, de szociáldemokrata tüntetők is, úgy hogy ezek a külső utcai kapcsolatok sokszor lényegesek a városházi határozatok megértéséhez.

Itt merül fel az a probléma, hogy vajon melyik párt volt közelebb a Szociáldemokrata Párthoz, a Demokrata Párt-e, Vázsonyi Demokrata Pártja, vagy a Függetlenségi Párt? A referátumnak van egy olyan része, ahol azt huzza alá, hogy a Függetlenségi Párt a Demokrata Párttól eltérően kereste, szorgalmazta a Szociáldemokrata Párt szövetségét. Az a véleményem, hogy a Demokrata Párt, legalábbis ami a századelőt illeti, közelebb volt a Szociáldemokrata Párthoz. A szabadelvű párti korszakban feltétlenül, de a koalíció alatt is. Gondoljunk itt a Demokrata Párt képviselőinek rendszeres megjelenésére munkásmozgalmi rendezvényeken. Okvetlenül, kétségtelenül a Demokrata Párt közelebb volt a munkásmozgalomhoz, mint a Függetlenségi Párt. 1903-tól eltekintve a Függetlenségi Pártnak 1909-ig semmi lényeges szociáldemokrata kapcsolata nem volt a századelőn. Később a kép némileg változik, tehát 1910 után, de akkor sem oly radikálisan, mint ahogy a referátum exponálja.

Ez fölveti a kérdést, vajon milyen jellegű a Demokrata Párt? Kapcsolódnék Erényi elvtárs megfogalmazásához, aki helyesen fejtette ki azt a tételt, hogy a Demokrata Párt inkább polgári, mint polgári demokrata párt volt. A referátum ezzel szemben azt a nézetet teszi magáévá, hogy a Demokrata Párt csak liberális párt volt, nem pedig polgári demokrata párt. Én inkább Erényi elvtárs megfogalmazását fogadnám el azzal a megjegyzéssel, hogy